

гляд, він орієнтований на умови ринкової економіки країн дальнього зарубіжжя. В основу практично усіх аспектів фінансового аналізу діяльності підприємств покладено складання «аналітичного балансу», який дозволяє оцінити зміни майна, джерел його формування, рівня ліквідності, фінансової стійкості підприємства, його кредитоспроможності, тощо. Умови діяльності вітчизняних підприємств вносять певні корективи в принципи складання цього балансу. Практична діяльність фахівців — економістів в Україні ставить досить реальні життєві питання, особливо щодо рівня ліквідності активів підприємства, не враховувати які означає отримати досить суперечливі результати щодо рівня ліквідності та (платоспроможності) підприємства.

Курс дисципліни повинен допомогти майбутньому фахівцю — економісту оволодіти:

- теоретичними аспектами проведення аналізу будь-якої ланки діяльності підприємства;

- вмінням логічно, послідовно та комплексно досліджувати певні господарські явища та процеси;

- здатністю знаходити для кожної ситуації найменш трудомісткі способи і методи аналізу (6, с. 72);

- здатністю розробляти практичні рекомендації підприємству, які спрямовані на підвищення ефективності роботи підприємства, тобто на отримання максимально можливого ефекту за рахунок вирішення окремої проблеми або комплексу проблем.

Л. Є. Сюрко, канд. екон. наук, доц.
Одеського державного економічного університету

РЕЙТИНГОВЕ ОЦІНЮВАННЯ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ТА КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

В умовах принципових зрушень в економіці України, перебудові відносин між виробництвом та банківською сферою — від надзвичайно вигідних торгівельно-посередницьких операцій, які обслуговувались короткостроковими кредитами, до стабільних, довгострокових інвестицій — виникає об'єктивна необхідність трансформації курсу «Економічний аналіз», який і призначений оцінювати ці зміни.

Така трансформація курсу, насамперед, охоплює як перебудову структури та послідовності (черги) викладання її розділів та тем, так і сутність тем, які викладаються, з урахуванням їх актуальності та значення, а також з необхідним забезпеченням логіки викладання і

комплексного підходу до проведення самого аналізу. У зв'язку з цим пропонуємо викладання в курсі «Економічний аналіз» такої актуальної теми, як рейтингове оцінювання фінансового стану та кредитоспроможності підприємства. Вона може розглядатися як підсумкова тема в розділі «Аналіз фінансового стану підприємства» та дозволить провести випереджальний самоаналіз свого фінансового стану й оцінити кредитоспроможність на даному етапі розвитку підприємства, оцінити й спрогнозувати перспективи можливого отримання кредиту та зробити відповідні висновки про підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності.

Крім того, така тема може розглядатися також у розділі: «Економічний аналіз у банку», тому що банки об'єктивно зацікавлені у проведенні аналізу фінансового стану потенційного позичальника й оцінки його кредитоспроможності з метою виявлення умов кредитування, визначення розміру кредиту та ступеня ризику, який банк готовий взяти на себе.

Розробка методики рейтингової оцінки залежить від характеру підприємства, виду його діяльності, форми власності, галузевих та регіональних особливостей, а ось умови кредитування багато в чому залежать від проведеного аналізу й вірогідної оцінки кредитоспроможності.

Узагальнюючи відомі методичні підходи до оцінки кредитоспроможності підприємства, нам уявляється доцільним викладання цієї теми з трьох основних напрямків:

- як методику комплексної оцінки кредитоспроможності підприємства;

- як визначення класу й рейтингу за бальною оцінкою;

- визначення рейтингу підприємств за критерієм «суми місць».

Методика комплексної оцінки кредитоспроможності підприємства — позичальника та відповідного ступеня кредитного ризику банку базується на застосуванні різних економіко-математичних методів та моделей. Складові інтегральних показників кредитоспроможності позичальника та відповідного ступеня кредитного ризику банку охоплюють ризик щодо позичальника та ризик банку щодо забезпечення позики.

При цьому платоспроможність позичальника поділяється на його фінансові можливості, які охоплюють характеристику поточного фінансового стану та фінансові можливості проекту, що кредитується. Разом ці фінансові можливості відносяться до об'єктивного ризику. Крім цього, враховується і суб'єктивний ризик підприємства, який визначається системою

якісних характеристик: особливість позичальника, його репутація у діловому світі, відповідальність, здібність погасити залучений кредит за рахунок поточних грошових надходжень чи від продажу активів, розмір та структура акціонерного капіталу; види та вартість активів, пропонуємих в якості застави при одержанні кредиту, та загальні умови — стан економічної кон'юнктури та інші.

Розглянуті складові інтегральних показників кредитоспроможності підприємства та відповідного ступеня кредитного ризику банку, у свою чергу, можуть бути подані у вигляді функцій їхніх субкритеріїв, наприклад: залежність поточного фінансового стану підприємства від показників ліквідності, платоспроможності, рентабельності й ділової активності і т. п.; залежність проекту, що кредитується, від характеристики об'єкта кредитування, терміну кредиту, розміру кредиту і т. п.; залежність репутації позичальника від минулого досвіду роботи з даним позичальником (затримки погашення кредиту, надання необхідної звітності...); кадрового потенціалу підприємства (досвід роботи, кваліфікація керівників...); залежність застави (забезпечення позики) від її ліквідності, захищеності застави від знецінення, придатності застави до зберігання; залежності гарантії страхування від фінансового стану гаранта, страховика, репутації гаранта, страховика.

Наступним етапом інтегральної спроможності позичальника та відповідного ступеня кредитного ризику банку має бути визначення класу позичальника за кожним з виокремлених субкритеріїв або їх комбінацією.

Це завдання може бути розв'язане методом дискримінантного аналізу зі складанням загальної моделі, наприклад для оцінки поточного фінансового стану підприємства-позичальника модель має вигляд:

$$Z = A_0 + A_1 X_{11} + A_2 X_{12} + \dots + A_n X_{1n},$$

де $X_{11}; X_{12}; \dots X_{1n}$ — фінансові коефіцієнти;

$A_0, A_1, A_2 \dots + A_n$ — розрахункові коефіцієнти моделі.

Даний підхід можна використовувати для прогнозування виникнення простроченої заборгованості за кредитами чи за відсотками за ними та в інших випадках.

Ступінь кредитного ризику банку впливає з ризику щодо забезпечення позики й пов'язаний з кредитоспроможністю позичальника. Узагальнююча характеристика дозволяє оцінити клас по-

зичальника за чотирма видами, а відповідно й умовами кредитування: першого класу — позичальники з абсолютно високим рівнем кредитоспроможності; їх кредитування для банку є майже безризиковим; другого класу — це позичальник з високим рівнем кредитоспроможності, при цьому банк приймає на себе виправданий ризик; третій клас — позичальник з середнім рівнем кредитоспроможності — банк, приймаючи рішення про кредитування, повинен ретельно проаналізувати можливі наслідки, більш поважно підстрахуватися при складанні кредитного договору...; четвертий клас — це позичальник з низьким рівнем кредитоспроможності; банк має відмовити в наданні кредиту.

Наступний напрямок — визначення класу та рейтингу за бальною оцінкою передбачає відповідність груп «балансових» показників у порівнянні з нормативним значенням та присвоєння (в залежності від їх фактичної величини) установлені суми балів. Потім підраховують суму балів взагалі та відносять потенційного позичальника до визначеного класу, кількість яких встановлюється банком самостійно, звичайно це від трьох до п'яти класів. Крім того, досвід комерційних банків щодо умовного поділу підприємств за класами підказує можливість застосування в рейтинговій оцінці тільки чотирьох показників фінансового стану: трьох показників ліквідності та показника фінансової автономії. Такий підхід уявляється нам як науково цікавим, так і доцільним для застосування у навчальному процесі — як практичну можливість самостійного розрахунку, аналізу, оцінки і встановлення класу та рейтингу підприємства-позичальника відповідно спрощеної методики.

Останній напрямок — визначення рейтингу підприємств за критерієм «суми місць» в залежності від аналітичних показників їх фінансового стану може застосовуватись як для реальних підприємств (визначення групи найбільш привабливих до кредитування підприємств), так і у навчальному процесі для умовних підприємств з ціллю визначення рейтингу кожного підприємства в окремій аналітичній групі.

Усі названі методичні підходи до рейтингової оцінки фінансового стану та кредитоспроможності підприємства уявляються цікавими, доповнюють один одного та мають певне практичне та науково-методичне значення.